

Obowiązki właścicieli wód w świetle przepisów Prawa wodnego

Lucyna Osuch-Chacińska

Własność wód

W myśl przepisu art. 10 ust. 1a ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne, wody morza terytorialnego, morskie wody wewnętrzne wraz z morskimi wodami wewnętrznymi Zatoki Gdańskiej, śródlądowe wody powierzchniowe płynące oraz wody podziemne stanowią własność Skarbu Państwa. W imieniu Skarbu Państwa, prawa właścicielskie w stosunku do tych wód sprawują organy i jednostki, wymienione w art. 11 Prawa wodnego, tj; minister właściwy do spraw gospodarki morskiej, Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, dyrektor parku narodowego oraz marszałek województwa.

Do wód płynących, art. 5 ust. 3 pkt 1 Prawa wodnego zalicza wody:

- w ciekach naturalnych (rzekach, strugach, strumieniach i potokach oraz inne wody płynące, w sposób ciągły lub okresowy, naturalnymi lub uregulowanymi korytami), w kanałach (sztucznych korytach prowadzących wody w sposób ciągły lub okresowy, o szerokości dna co najmniej 1,5 m przy ich ujściu lub ujęciu) oraz w źródłach, z których cieki biorą początek,
- znajdujące się w jeziorach oraz innych naturalnych zbiornikach wodnych o ciągłym bądź okresowym naturalnym dopływie lub odpływie wód powierzchniowych,
- znajdujące się w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących.

Do wód stojących, przepis art. 5 ust. 3 pkt 2, zalicza wody znajdujące się w jeziorach oraz innych naturalnych zbiornikach wodnych, niezwiązanych bezpośrednio z powierzchniowymi wodami płynącymi w sposób naturalny, czyli ciekami naturalnymi lub uregulowanymi. Na podstawie przepisu art. 5 ust. 4, przepisy o wodach stojących stosuje się odpowiednio do wód znajdujących się w zagłębieniach terenu powstałych w wyniku działalności człowieka, niebędących stawami. Dotyczy to zatem wszelkich wyrobisk, w których zakończono już wybieranie

piasku, torfu lub gliny, i które w sposób naturalny lub sztuczny zostały zrehabilitowane na akweny wodne, i nie spełniają funkcji stawów.

W art. 5, w żadnym punkcie nie wymieniono wód znajdujące się w rowach, czyli sztucznych korytach prowadzących wodę w sposób ciągły lub okresowy, o szerokości dna mniejszej niż 1,5 m przy ich ujściu. Oznacza to, że **odprowadzany rowami nadmiar wód opadowych lub roztopowych, w rozumieniu ustawy Prawo wodne, nie jest wodą ani płynącą ani stojącą**. Wprawdzie w art. 31 ust. 4 pkt 3 stwierdzono, że przepisy ustawy dotyczące korzystania z wód, stosuje się odpowiednio do użytkowania wód znajdujących się w rowach, ale dotyczy to wyłącznie możliwości zastosowania odpowiednich przepisów o korzystaniu z wód. Stwierdzić natomiast należy, że słowo „odpowiednio” nie oznacza „identycznie”. Odpowiednie zastosowanie przepisów wymaga każdorazowo przeanalizowania celu, przeznaczenia, właściwości oraz spełnienia wymaganych warunków, określonych przepisami Prawa wodnego.

Uwzględniając zmiany ustrojowe i gospodarcze Państwa, jak również dążąc do przywrócenia poszanowania prawa własności, obowiązująca obecnie ustawa Prawo wodne, w jednym rozdziale (Dział I, Rozdział 3) zebrała przepisy dotyczące obowiązków właścicieli wody, nadając tym przepisom wyraźny ustawowy charakter, i wiążąc je z odpowiednimi przepisami sankcyjnymi.

Art. 21 Prawa wodnego określa, że **utrzymanie wód stanowi obowiązek ich właściciela**, i odnosi się on w jednakowym stopniu do wszystkich właścicieli wód. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na przepis art. 38 w myśl którego **wody, jako integralna część środowiska oraz siedliska zwierząt i roślin, podlegają ochronie niezależnie od tego, czyją stanowią własność**.

Obowiązki właścicieli wód śródlądowych wód powierzchniowych

W myśl przepisu art. 22, pod pojęciem utrzymania śródlądowych wód powierzchniowych rozumie się utrzymanie dna i brzegów tych wód w takim stopniu, aby zapewnić swobodny spływ wód oraz lodów, a także właściwe warunki korzystania z wody.

Właściciel powierzchniowej wody płynącej ma zatem obowiązek likwidować odsypiska i przemiały gromadzące się w korycie cieku, wycinać nadmierny przerost

traw i nie dopuszczać do porostu krzewów i drzew na skarpach cieków, usuwać leżące w korycie cieków drzewa i krzewy, jak również wszelkie inne zanieczyszczenia wrzucone do koryta cieków, lub naniesione przez wodę. Ma również obowiązek konserwować i remontować istniejące budowle regulacyjne, jak również likwidować powstałe w brzegach wyrwy. W stosunku do wód stanowiących własność Skarbu Państwa, obowiązek ten spoczywa na organach i jednostkach wykonujących prawa właścicielskie w stosunku do tych wód (głównie na regionalnych zarządach gospodarki wodnej oraz zarządach melioracji i urządzeniach wodnych).

Utrzymanie wód w kanałach i sztucznych zbiornikach wodnych

Nieco odmiennie obowiązki te odnoszą się do kanałów i sztucznych zbiorników wodnych usytuowanych na wodach płynących. **Mimo, że woda w kanale i zbiorniku, na podstawie przepisu art. 5 ust. 3 pkt 1, stanowi śródlądową wodę powierzchniową płynącą, a ta stanowi własność Skarbu Państwa, to obowiązek utrzymania wód w kanale i zbiorniku, nie ciąży na Skarbie Państwa jako właściciela wody.** Obowiązek utrzymania wód w kanale i zbiorniku, co w praktyce oznacza obowiązek utrzymania brzegów i dna kanału oraz brzegów i obiektów zbiornika, spoczywa na właścicielu kanału czy zbiornika, jako urządzenia wodnego. Właścicielem kanału czy zbiornika może być zarówno Skarb Państwa jak i każda inna jednostka, osoba fizyczna lub prawna.

Wykonywanie robót związanych z utrzymaniem wód, na zlecenie i za pieniądze właściciela wody, lub bezpośrednio przez właściciela wody, nie wymaga żadnego pozwolenia, gdyż jest obowiązkiem właściciela, realizowanym z mocy prawa. Nie wykonywanie tego obowiązku zagrożone jest karą grzywny, na podstawie przepisu art. 193 pkt 1 Prawa wodnego. Ewidentne zaniedbania w utrzymaniu wód lub urządzeń wodnych, jeśli stanowiły przyczynę zalania gruntów podczas powodzi (i zostało to udokumentowane) mogą stanowić podstawę do ubiegania się przez poszkodowanych o odszkodowanie, przyznawane na podstawie przepisów Prawa wodnego (art. 186 ust. 3 w związku z art. 16 ust. 1).

Jeśli (w przypadku braku środków budżetowych na utrzymanie wód) roboty polegające na likwidacji odsypisk i przemiałów w rzekach, wykonywane są niejako „zastępczo” przez zakłady komercyjne, trudniące się wydobywaniem

kruszywa, to zakłady te (tzw. piaskarnie) nie będąc zobowiązanymi prawem do utrzymania wód - na wydobycie kruszywa muszą uzyskać pozwolenie wodnoprawne.

Obowiązek utrzymania wód dotyczy nie tylko powierzchniowych wód płynących, lecz również wód stojących. Wprawdzie zaniechanie tego obowiązku w stosunku do wód stojących nie niesie za sobą zagrożenia dla spływu wód powodziowych oraz lodów, i rzadziej też negatywnie wpływa na warunki korzystania z wód, to jednak może ujemnie wpływać na utrzymanie dobrego stanu wód, o którym mowa w art. 26 pkt 2 Prawa wodnego.

Jak już wyżej wspomniano, **przepisy o wodach stojących stosuje się odpowiednio do wód znajdujących się w zagłębieniach terenu powstałych w wyniku działalności człowieka, niebędących stawami, czyli do wyrobisk wypełnionych** wodą, które jako ekosystemy wodne stanowią integralną część środowiska i podlegają ochronie, niezależnie od tego czyją stanowią własność.

W Prawie wodnym brak jest przepisu, który wprost zabraniałby likwidacji wyrobisk wypełnionych wodą. Należy jednak pamiętać, że według przepisu art. 9 ust. 2 pkt 1 lit. c Prawa wodnego, do robót w wodach stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące wykonywania urządzeń wodnych. **Ponieważ wykonanie urządzeń wodnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego, to likwidacja wyrobiska, jako robota w wodzie, również wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego.** Wykonanie tej czynności bez pozwolenia wodnoprawnego podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny, stosownie do przepisu art. 192 ust. 1 Prawa wodnego. Przed wydaniem pozwolenia wodnoprawnego na ewentualną likwidację wyrobiska, organ powinien wymagać aby w operacie wodnoprawnym, określono wpływ planowanej likwidacji wyrobiska na poziom wód gruntowych, i na nieruchomości znajdujące się w zasięgu oddziaływania przewidywanych zmian.

Jeśli jednak nie ma ważnych przyczyn społecznych lub gospodarczych, przemawiających za likwidacją wyrobiska, należy dążyć do jego utrzymania. Pomocne mogą być tu przepisy art. 26 pkt 2, zaliczające do obowiązku właściciela śródlądowych wód powierzchniowych dbałość o utrzymanie dobrego stanu wód, jak również przepisy art. 38 ust. 1 stwierdzające, że wody jako integralna część środowiska, niezależnie od tego czyją stanowią własność, podlegają ochronie.

Obowiązki innych zakładów, związane z utrzymaniem wód

W omawianym rozdziale 3 Prawa wodnego zostały ujęte również obowiązki innych zakładów, związane z utrzymaniem wód.

Obowiązek zawarty w przepisie art. 21 ust. 1 dotyczy w przeważającej mierze zabudowanych obszarów miejskich, na których cieki wodne przepływają pośród zabudowy, w związku z czym zostały uzależnione od wymogów urbanistycznych. W takich przypadkach, koryto cieku na dłuższych lub krótszych odcinkach, jest zabudowane różnymi murami oporowymi, rampami przeładunkowymi, fundamentami budynków, przyczółkami mostów czy przepustami, które ograniczają koryto wody i tworzą jej brzeg. Występują również przypadki gdy koryto rzeki zostaje dodatkowo przykryte płytą lub ujęte w rurociąg. Ten sposób zabudowy należy traktować na równi z budowlami tworzącymi brzeg wody. W takich sytuacjach nie ulega zmianie charakter wody. Mimo zabudowy pozostaje to w dalszym ciągu ciek naturalny (zabudowany), stanowiący własność Skarbu Państwa. W zasadniczy sposób zmieniają się natomiast obowiązki związane z jego utrzymaniem. **Obowiązek utrzymania wody, sprowadza się wtedy do utrzymania takich budowli i murów przez ich właścicieli, którymi mogą być np. właściciele dróg, linii kolejowych, placów magazynowych i składowych, poszczególnych budynków i budowli.** Na wniosek każdego z właścicieli, mających obowiązek utrzymania budowli tworzących brzeg wody, organ może wydać decyzję zobowiązującą właściciela wody do uczestniczenia w kosztach ich utrzymania, proporcjonalnie do korzyści odnoszonych przez właściciela wody. Należy jednak zwrócić uwagę, że koszty utrzymania wody jako cieku swobodnie płynącego są wielokrotnie niższe, od kosztów utrzymania murów tworzących brzeg wody lub odcinków zakrytych. Decydując się na tego typu system zabudowy, każdy inwestor musi się liczyć nie tylko z kosztem wykonania samej zabudowy, lecz w przyszłości również z koniecznością ponoszenia kosztów utrzymania takiego systemu.

Przepis art. 22 ust. 2 przewiduje **możliwość nałożenia na zakłady, które poprzez swoją działalność przyczyniają się do wzrostu kosztów utrzymania wód, obowiązku uczestniczenia w kosztach utrzymania tych wód.** Obowiązek ten może być nałożony w każdej chwili, niezależnie od tego czy dany zakład posiada pozwolenie wodnoprawne, czy też działa bez takiego pozwolenia. Z wnioskiem o ustalenie partycypacji musi do organu wystąpić właściciel wody, dokumentując z

jakiej przyczyny i w jakiej wysokości wzrosły koszty utrzymania wód. Powodem wzrostu kosztów utrzymania wód może być nadmierny porost brzegów koryta lub jego zamulanie, np. w wyniku wprowadzania ścieków do wód. Wzrost kosztów utrzymania wód może być spowodowany również okresowym podtapianiem brzegów, obrywaniem się skarp, wymywaniem - a w innych miejscach wypłycaaniem dna, uszkodzaniem budowli regulacyjnych i tp. w następstwie nierównomiernego, nieregularnego lub chwilowego zrzutu wody, realizowanego przez różne zakłady, a szczególnie przez elektrownie wodne pracujące w systemie szczytowym.

Decyzje wydawane na podstawie art. 21 ust. 2 oraz art. 22 ust. 2, ustalające podział kosztów utrzymania budowli tworzących brzeg wody, jak również kosztów utrzymania śródlądowych wód powierzchniowych, nie są związane z pozwoleniami wodnoprawnymi. Zakładem żądającym udziału w kosztach utrzymania budowli tworzących brzeg wody, lub **zobowiązanym do udziału w kosztach utrzymania wód, może być każdy podmiot korzystający z wód w ramach korzystania szczególnego, lub wykonujący inne działania wymagające pozwolenia wodnoprawnego, niezależnie od tego czy posiada on to pozwolenie czy też nie.** Wniosek o wydanie decyzji może być złożony w każdej chwili, jeśli występują przesłanki zwiększające koszty utrzymania. Wysokość udziału w kosztach utrzymania budowli tworzących brzeg wody, powinna być ustalona proporcjonalnie do korzyści odnoszonych przez właściciela wody, a w przypadku utrzymywania wód, proporcjonalnie do wzrostu kosztów utrzymania wód, spowodowanego prowadzoną działalnością. W obu przypadkach podział kosztów powinien być określony procentowo. Omawiane wyżej przepisy nie wymagają, aby decyzje ustalające podział kosztów utrzymania budowli, bądź utrzymania wód, były wydawane na czas oznaczony. Wydanie takiej decyzji na czas nieoznaczony może jednak w przyszłości uniemożliwić jej wygaszenie i wycofanie z obiegu prawnego. Należy zatem zaznaczyć w takich decyzjach, że obowiązują one do czasu występowania przesłanek będących podstawą do ich wydania, tj. uzyskiwania korzyści z budowli tworzących brzeg wody lub zwiększania kosztów utrzymywania wód.

Przepis art. 24 wymaga, aby utrzymywanie wód nie naruszało istniejącego dobrego stanu tych wód oraz warunków wynikających z ochrony wód, mającej na celu utrzymanie lub poprawę jakości wód, biologicznych stosunków w środowisku wodnym i na terenach podmokłych. Stosownie do przepisu art. 38 ust. 5, **czasowe**

pogorszenie stanu wód jest dopuszczalne, jeżeli nastąpiło ono w wyniku okoliczności o charakterze naturalnym lub w wyniku nieprzewidzianych okoliczności, takich jak ekstremalne zjawiska powodziowe czy długotrwała susza. Czasowe pogorszenie stanu wód jest również dopuszczalne w przypadku utrzymywania wód powierzchniowych oraz morskich wód wewnętrznych i brzegu morskiego, zgodnie z interesem publicznym.

Utrzymywanie morskich wód wewnętrznych oraz brzegu morskiego

Zdefiniowany w art. 23 Prawa wodnego, obowiązek utrzymywania morskich wód wewnętrznych oraz brzegu morskiego ma nieco szerszy charakter od obowiązku utrzymania wód śródlądowych, który ograniczony jest w zasadzie do czynności mieszczących się w granicach linii brzegu. Obowiązek utrzymania morskich wód wewnętrznych i brzegu morskiego obejmuje nie tylko budowę, utrzymanie i ochronę umocnień brzegowych, ale także utrzymywanie zabudowy ochronnej w obrębie pasa technicznego, stanowiącego strefę wzajemnego bezpośredniego oddziaływania morza i lądu, (zdefiniowanego przepisem art. 36 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej).

Lucyna Osuch-Chacińska

grudzień 2007 r.